

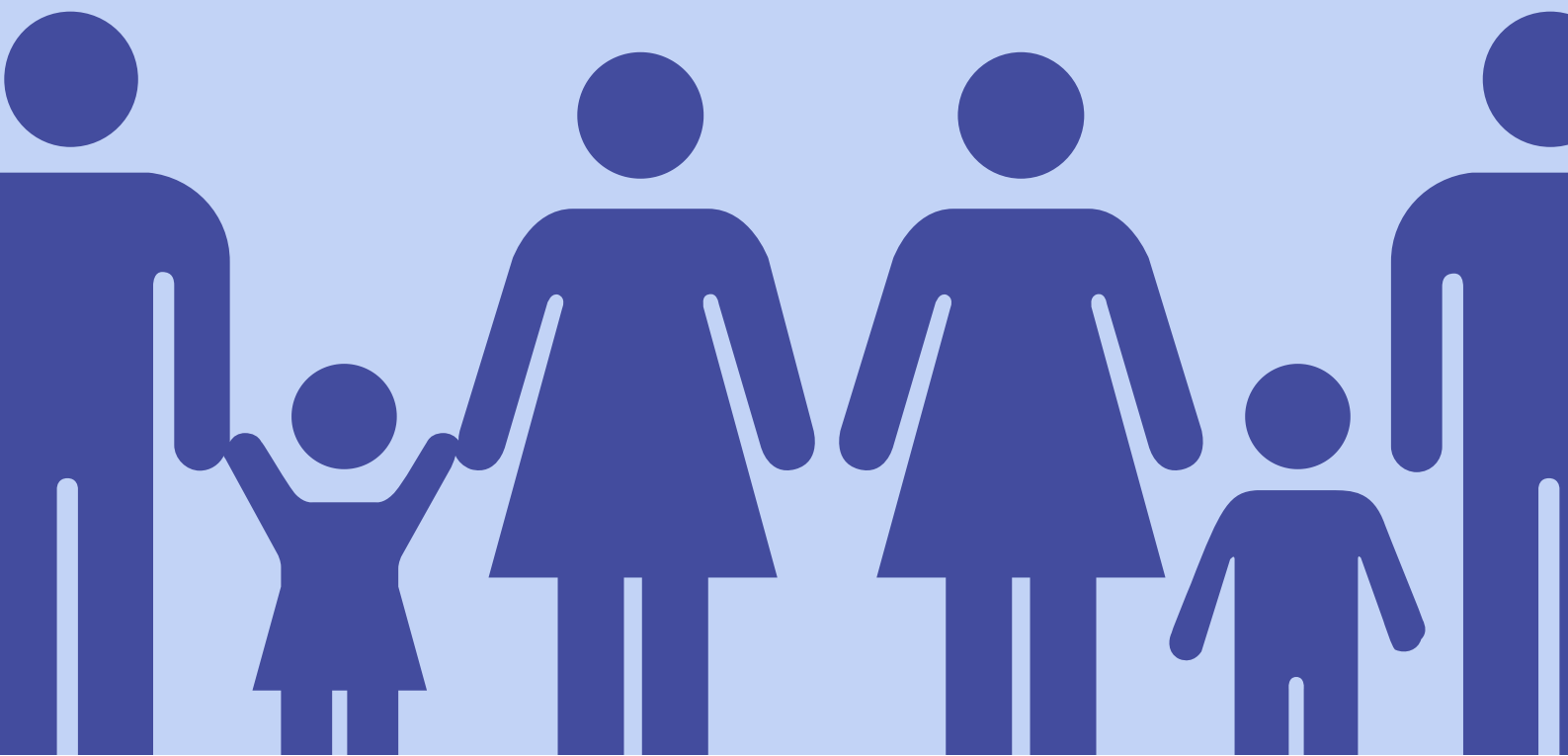
OMBUDSMAN
NHRI SAMOA

Iulai 2022

Ofisa o le Komesina o Sulufaiga
Ofisa Tu Totonu mo Aiā Tatau a Tagata
Soifua

TA'IALA

FA'AVAEINA O SE KOMITI A
LE NU'U MO LE SAOGALĒMŪ
O 'ĀIGA I TOTONU O
AFIO'AGA

Ua fausia le Ta'iala mai manatunatuga ma lesona na a'oa'oina mai le Ofisa o le Komesina o Sulufa'iga NHRI Samoa i le fa'atinoina o lana Poloketi Fa'ata'ita'i a le Komiti o le Saogalemu Aiga i Nu'u 2020-2021.

© Ofisa o le Komesina o Sulufa'iga, Ofisa mo Aiā Tatau a Tagata Soifua, Sāmoa, Iulai 2022

E mafai ona kopi pe lolomiina fa'amatalaga 'olo'o i lenei tusi mo lou fa'aaogāina ma e mafai ona fa'aaogā ni vaega i ni au fa'amaumauga, folasaga, 'upega tafā'ilagi ma meafaitino mo a'oa'oga, 'ae ia mautinoa e fa'ailoa o le Ofisa o le Komesina o Sulufa'iga/Ofisa mo Aiā Tatau a Tagata Soifua, Sāmoa na maua mai ai ma o le pule fo'i o lenei lōmiga. O talosaga uma mo le fa'alaua'iteleina po o se fa'aaogāga e maua ai ni tupe, po o se fa'atagaga e fa'aliliuina ai, e tatau ona fa'ao'o mai i le info@ombudsman.gov.ws.

Tu'u'fa'atasia e: Ofisa o le Komesina o Sulufaiga – Vaega mo Aiā Tatau a Tagata Soifua ma le Vaega o Feso'otaiga ma Fa'alauiloa
Faagasologa & Mamanu: Charles Dean

**FA'AVAEINA O SE KOMITI A
LE NU'U MO LE
SAOGALĒMŪ O 'ĀIGA I LO
OUTOU AFIO'AGA**

TA'IALA

meafaigaluega mo le tāofiga o sāuāga

O le ta'iala

O lenei Ta'iala o se Puna'oa ua tu'uina atu ai fa'asinoala ma fa'amatalaga mo tāpenaga ma le fa'avaeina o se Komiti a le Nu'u mo le Saogalēmū o 'Āiga i afio'aga i Sāmoa. O nei fa'asinoala e aofia ai nafa o le Komiti, sui 'auai, ma talitonuga fa'avae, e ta'iala ai galuega a le Komiti.

Na ātīna'eina lenei Ta'iala mai mānatunatuga loloto ma lēsona na maua mai i le fa'atinoga o le Polōketi Fa'ata'ita'i a le Ofisa mo Aiā Tatau a Tagata Soifua, o Komiti a Nu'u mo le Saogalēmū o 'Āiga 2020-2021 sa afua mai i le fautuaga 20 o le Sailiiliga Lautele i sāuāga i totonu o 'āiga 2018 [1].

Fa'amoemoega o le ta'iala ma i latou e mafai ona fa'aaogāina

O le **fa'amoemoega aoao o le Ta'iala**, o le tu'uina atu lea o fa'amatalaga, 'aemaise lava mo fono a nu'u po o le tu'ufa'atasiga o ni vaega 'ese'ese, i le tāpenaga po o le fa'avaeina o se Komiti mo le Saogalēmū o 'Āiga i o latou nu'u ma afio'aga.

E tulimata'i e Komiti a Nu'u mo le Saogalēmū o 'Āiga le tāofiga o sāuāga i totonu o 'āiga e ala i le si'itia o le silafia ma le mālamalama e uiga i sāuāga i totonu o 'āiga, 'auina atu[2], līpotiina o matā'upu tau sāuāga i totonu o 'āiga i le Fono a le Nu'u ma leoleo, fa'apea le 'avea o se feso'otaiga 'autū mo ofisa ma i latou e tu'uina atu 'au'aunaga tau sāuāga i totonu o 'āiga. E uiga tutusa ma isi komiti a nu'u, mo se fa'ata'ita'iga, o komiti o ā'oga ma komiti e nafa ma le va'aiga o puna'oa tau suāvai.

E mafai ona fa'aaogāina le Ta'iala e so'o se nu'u po o se afio'aga i Sāmoa ua iai se manatu e tāpena pe fa'avaeina se Komiti a le Nu'u mo le Saogalēmū o 'Āiga, ina ia fesoasoani i le tāofiga ma le fa'afetaia'iga o sāuāga i totonu o 'āiga ma le nu'u.

[1] See Samoa Office of the Ombudsman NHRI, VFSC Pilot Project Report 2020, <https://ombudsman.gov.ws/wp-content/uploads/2021/01/SHRR-2020-English-with-letter-by-PM-.pdf>.

[2] See Samoa Office of the Ombudsman NHRI, Talanoa Toolkit: Facilitating Conversations and Dialogues to Address Family Violence in Samoan Communities, (December 2021) pp. 46-58 at <https://drive.google.com/drive/folders/1ncit-uJhpHiP14rJwHVB-1LiYkVJx7RL>. See also Ministry of Women, Community and Social Development, Samoa Inter - Agency Essential Services Guide for Responding to Gender-Based Violence and Child Protection, <https://asiapacific.unwomen.org/sites/default/files/Field%20Office%20ESEAsia/Docs/Publications/2021/02/English%20-%20WEB%20-%20Samoa%20IESG%20for%20Responding%20to%20Gender-Based%20Violence%20and%20Child%20Protection.pdf>.

'Aiseā e ātina'e ai Komiti a Nu'u mo le Saogalēmū o 'Āiga?

E ui ina ua iai 'au'aunaga tāua ma fa'atinoga talafeagai 'olo'o tu'uina atu e le Mālō ma fa'alāpotopotoga tūma'oti e fa'afetaia'i ai sāuāga i totonu o 'āiga, e lē mafai e nei 'auala na'o i latou, ona fō'ia le fa'afitāuli. Ua mātāuina e le Ofisa i lana Polōketi Fa'ata'ita'i o Komiti a Nu'u mo le Saogalēmū o 'Āiga, e iai isi sao tāua e mana'omia ina ia tino mai ma fa'aauuina suiga mautū. O nei sao, o le galulue fa'atasi lea o le atunu'u 'ātoa, e aofia ma 'auai ai nu'u ma afio'aga.

E tele mǎfua'aga e tāua ai le nafa o 'āiga fa'apea nu'u ma afio'aga i le tāofiga o sāuāga i totonu o 'āiga:

- E telē atu le mālosi'aga 'olo'o i 'Āiga, Nu'u ma Afio'aga e tōsina ai tagata ia suia āmioga ma manatu ua maua'a 'olo'o una'ia sāuāga i totonu o 'āiga;
- O le tele o taimi, e iloa e tagata o nu'u ma afio'aga 'āiga 'olo'o mana'omia le fesoasoani, fa'apea 'au'aunaga patino e ono mana'omia;
- O le tele fo'i o taimi, e iloa e tagata o nu'u ma afio'aga tūlaga ta'atele 'olo'o una'ia sāuāga i totonu o o latou afio'aga, fa'apea ni polokalame e fa'atatau tonu i mana'oga o o latou afio'aga.

E mafai la ona 'avea Komiti a le Nu'u mo le Saogalēmū o 'Āiga, o se auala tāua e fesoasoani i le Fono a le Nu'u e fa'atino galuega e fa'afetaia'i ai mǎfua'aga ma u'una'i o sāuāga, e ala i fa'atinoga e ta'ita'i e le nu'u, fa'apea polokalame fa'atupu silafia e lu'i ai ma suia āmioga 'olo'o 'avea ma 'alofaga, lagolago po o le una'ia fo'i o sāuāga fa'asaga i tinā, tama'ita'i ma teine, fa'apea isi vaega o tagata e ma'ale'ale le tulaga.

E tāua le manatua, e LĒ fa'avaeina Komiti a Nu'u mo le Saogalēmū o 'Āiga, latou te tu'uina atu galuega faufautua po o 'au'aunaga fa'apitoa mo tagata āfāina. Peita'i, e tāua lo latou nafa i le fefa'asoa'iga o fa'amatalaga, e ala i le tu'uina atu o a'oa'oga, fa'atupuina o le silafia, fa'apea le tu'uina atu o ulua'i fesoasoani e ala i le 'auina atu o tagata po o 'āiga o lo latou nu'u, i 'au'aunaga fesoasoani i tagata ua āfāina i sāuāga i totonu o 'āiga. E lē gata i lea, e līpoti atu e le Komiti mo le Saogalēmū o 'Āiga i le Fono a le Nu'u ma/po o leoleo so'o se tūlaga ua masalomia o sāuāga i totonu o 'āiga i ni taimi e tūla'i mai ai.

Auala e Fa'avae i le Nu'u ma Auala e Fa'avae i Itūmālō

Talu ai o Komiti a Nu'u mo le Saogalēmū o 'Āiga 'ole'ā fesoasoani tonu i Fono a Nu'u i le fa'afetaia'iga o sāuāga i totonu o 'āiga, e tele atu le aogā o le fa'avae o nei Komiti i le la'asaga o nu'u ae lē o itūmālō, ona o māfua'aga nei:

- Ua mautū faiga ma pūlega a nu'u ta'itasi ma e ono 'ese'ese ia ma faiga a isi nu'u o le itūmālō. E ono fa'aitiitia le aogā o le komiti pe 'āfai e galue mo le itūmālō 'ātoa ona o ia 'ese'esega;
- E tu'usa'o feso'ota'iga a le komiti mo le nu'u ma le Fono a le Nu'u, 'olo'o iai le fa'amalumaluga mo so'o se polokalame po o se fa'atinoga i totonu o le nu'u m.m.f.;
- E ono faigōfie ma māfanafana atu fefa'asoa'iga e uiga i sāuāga i totonu o 'āiga i le lōtoifale o le nu'u lava ia;
- E mafai e komiti a nu'u ona fa'amautinoa e faifaipea ma e talafeagai polokalame e fa'atino i totonu o le nu'u;
- E latalata atu komiti a nu'u i le 'ogātotonu o fa'afitāuli nai lō komiti e fa'avae i itūmālō.

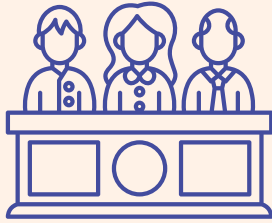
E iai so'otaga tu'usa'o a Fono a Nu'u ma Komiti a Itūmālō i Komiti a Nu'u mo le Saogalēmū o 'Āiga, 'auā e mafai ona līpoti atu matā'upu e le Komiti a le Nu'u mo le Saogalēmū o 'Āiga i le Fono a le Nu'u ma fa'apea ona līpoti atu e le Fono a le Nu'u i le Komiti a le Itūmālō i tualumaga o ni galuega ma ni matā'upu tau sāuāga i totonu o 'āiga e ono tūla'i mai i totonu o le afio'aga (taga'i i le ata 'olo'o mulimuli mai e uiga i le so'otaga a Komiti a Nu'u mo le Saogalēmū o 'Āiga ma Fono a Nu'u fa'apea Komiti o Ātina'e o Itūmālō).

Ta'iala o Ātina'e o Itūmālō ma Komiti: O Ta'iala o Ātina'e o Itūmālō, o fuafuaga ia na tāpena fa'atasi e le Mālō e ala atu i le Matāgaluega o Tinā ma Tama'ita'i, Ātina'e o Nu'u ma Afio'aga ma Agafeso'ota'i, na galulue fa'atasi ai ma sui o itūmālō ta'itasi e aofia ai sui faipule, Fono a Nu'u, komiti a tinā ma tama'ita'i ma isi. O nei fuafuaga ua fa'ama'oti ai mana'oga tau ātina'e o itūmālō ta'itasi, e aofia ai a'oa'oga ma polokalame fa'atupu silafia i matā'upu tau aiā tatau a tagata e iai a'afiaga tumau o le soifua, soifuaga fānau manuia, tāofiga o le pule i le ola m.m.f. E iai sui o afio'aga ta'itasi o le itūmālō i nei Komiti ma e ta'ita'i le sui faipule i le māta'itūina ma le fa'atinoga o nei fuafuaga.

Fono a Nu'u/ Ali'i ma Faipule: o le fono lea a matai ((e to'atele lava i ali'i) ma tama'ita'i), o i latou ia e faia fa'ai'uga mo le manuia ma le ātina'e o le afio'aga. O i latou fo'i ia e nafa ma le ātina'ega ma le fa'atinoga o tulafono/faiga fa'avae/i'ugāfono e fa'atautai ai matā'upu a le nu'u, e aofia ai fa'asalaga mo solitulafono e aofia ai sāuāga i totonu o 'āiga i le nu'u.

So'otaga a Komiti a Nu'u mo le Saogalēmū o 'Āiga ma isi Galuega a le Mālō

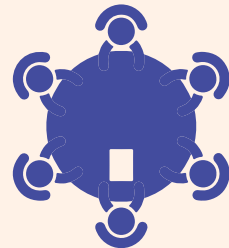

KOMITI O ĀTĪNA'E O ITŪMĀLŌ (Matagaluega o Tinā ma Tama'ita'i, Ātina'e o Nu'u ma Afio'aga ma Agafeso'ota'i)

Fesoasoani i Komiti a Nu'u mo le Saogalēmū o 'Āiga ina ia 'ausia naunauta'iga aoao o le Ta'iala o Ātina'e o le Itūmālō e patino i matā'upu tau sāuāga i totonu o 'āiga. Talia, iloilo ma fa'aopoopo fa'amatalaga fou mai Fono a Nu'u e uiga i galuega a a latou Komiti mo le Saogalēmū o 'Āiga.

Fono a Ali'i & Faipule (Fono a Nu'u)

Galulue fa'atasi ma le Komiti a le Nu'u mo le Saogalēmū o 'Āiga. Talia lipoti o taualumaga o galuega a le Komiti a le Nu'u mo le Saogalēmū o 'Āiga (e aofia ai le tūlaga ma matā'upu tau sāuāga, polokalame ua fa'atinoina ma polokalame e mana'omia le fa'atinoina, taunu'uga o polokalame m.m.f.) ma lipoti atu i le Komiti o Ātina'e o Itūmālō. Lagolago le Komiti a le Nu'u mo le Saogalēmū o 'Āiga ma le fa'ataunu'uina o ana polokalame/galuega fa'atino.

KOMITI A LE NU'U MO LE SAOGALĒMŪ O 'ĀIGA (KNSA)

Fa'ama'oti ma fa'atino (fa'atasi ma fesoasoani) polokalame & ma fa'atinoga mo le tāofia o sāuāga i totonu o 'āiga. Lipoti atu matā'upu tau sāuāga i le Fono a le Nu'u ma Leoleo. Fa'ao'o atu fesili i 'au'aunaga talafeagai.

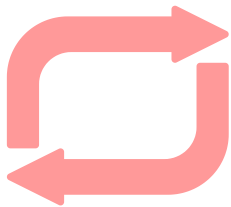
Vaega tāua mo le fa'amanuiaina o le galulue fa'atasi ma nu'u i le fa'avaeina o Komiti a Nu'u mo le Saogalēmū o 'Āiga (KNSA)

Ta'ita'iga fetāla'i & pūlega lelei: Ae le'i faia se fa'ai'uga a se nu'u e fa'avae sana KNSA, e tāua le manino, e mana'omia ta'ita'i lelei e naunauta'i ma fa'amāoni i le fō'ia o sāuāga i totonu o 'āiga, ma ia lagolagoina le fa'avaeina o le KNSA, ina ia mafai ona fa'atino ma aogā lelei galuega a le Komiti.

Talia o le Komiti a le Nu'u: Naunauta'i ma Fa'amāoni: E tatau ona iai le naunauta'iga ma le fa'amāoni o nu'u e fō'ia ma fa'afetaia'i le fa'afitāuli. O le fa'avaeina o le komiti a le nu'u na te fa'atautaia galuega, e mafai ai ona iloga taunu'uga e 'ausia ma mautinoa le aogā lelei o taumafaiga, talu ai, o le fa'amoemoega aoao o le fa'avaeina o le KNSA e mana'omia ai le suiga o manatu ua maua'a, se suiga o lagona, fa'apea suiga i āmioga.

Aogā o le Polōketi mo le Nu'u: e tāua le fa'amamafa mai lava i le 'āmataga o le aogā o le fa'avaeina o le KNSA mo le nu'u, pe maua, pe le lē maua fo'i ni totogi o i latou e 'auai.

Fa'aaauuina: e tāua le iai o se fuafuaga mo le fa'aaauuina o fesoasoani ma lagolago i le fa'atinoga o galuega a KNSA i le āga'i atu i le lumana'i. E matuā tāua le tūlaga leni talu ai, o sāuāga i totonu o 'āiga o se fa'afitāuli e iai pea i totonu o nu'u ma afio'aga.

Mata'ituina ma Iloiloga (M&E): E tāua M&E e iloilo ai pe o aga'i i luma i le ausiaina o taunu'uga fa'amoemoeina, e va'ai ai i mea e ao ona faaleleia o le fa'atinoga ma fa'ailoa pe iai ni a'afiaga e le'i mafaufauina mai se polokalame po'o se poloketi ma ana gaioiga. (Taga'i i le vaega o le "Lagolago mo le fa'aaauuina o KNSA" mo fa'amatalaga e uiga i fesoasoani o Tomai fa'apitoa/ātīna'ega o agava'a. . Va'ai fo'i i Pepa Fa'aopopo 2: Mata'ituina & Iloiloga o Fa'ata'ita'iga o Fuafuaga Galuega).

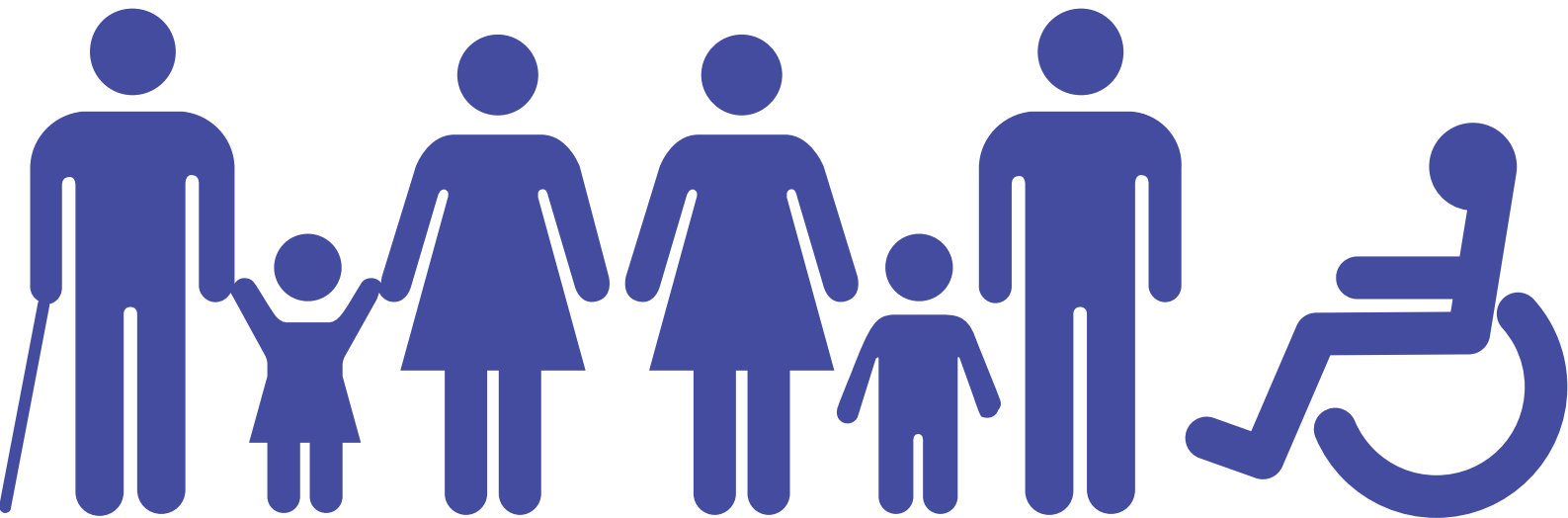

LESONA TĀUA: O le tafiesea o sāuāga e fa'asaga i tinā ma tamaita'i i totonu o afioaga, e lē mafai ona taunu'u pe a aunoa ma le naunauta'iga ma le lagolago a ta'ita'i ma tagata uma o le afioaga/ nu'u.

Sui 'auai o KNSA

Ina ia mautinoa e 'auai vaega 'ese'ese o i totonu o nu'u ma afio'aga, e tatau i Fono a Nu'u ona fa'amautinoa e aofia vaega nei i sui o KNSA:

- Sui Tamaitai & Sui o Nu'u (Soā Ta'ita'ifono) (2)
- Faife'au ma/po o Faletua / Sui o Ekalesia (2)
- Sui o Ali'i ma Faipule (1)
- Sui o 'Aumāga
- Sui o Komiti a Tinā fa'apea Komiti a Tama'ita'i (2)
- Sui o Tupulaga talavou (1)
- Sui o Tagata e iai A'afiaga Tūmau o le Soifua (1)
- Sui o le nu'u i le To'omaga mo ē Puapuagātia (1)
- Sui mai isi vaega i totonu o le nu'u e ma'ale'ale le tūlaga, e pei o Fa'afāfine m.f.

Vaega e ma'ale'ale le tūlaga: o se vaega o tagata i totonu o le nu'u e telē atu le avanoa e ono āfāina ai i faiga fa'ailoga tagata, pe fa'aaogā e maua ai fa'amanuiaga po o tupe. O vaega e ma'ale'ale le tūlaga e aofia ai tamaiti, tagata ua matua le soifua, tinā ma'itaga, tagata e iai a'afiaga tūmau o le soifua, tagata e 'ese lagona mai fa'atūlagaga māsanī tau itūpā, tagata e iai ma'i faigatā, 'āiga e la'itiiti tupe maua ma tagata 'olo'ola i tūlaga o le mativa, tagata e i nofoaga taumamao mai isi nu'u [3].

[3] See Understanding Human Rights: Chapter 5 - Human Rights and Vulnerable Groups, pp. 77-102, https://www.sagepub.com/sites/default/files/upm-binaries/11973_Chapter_5.pdf. See also Inter-agency Network for Education in Emergencies, Glossary – Vulnerable Groups, <https://inee.org/eie-glossary/vulnerable-groups>.

Āiaiga e taga'i i ai Fono a Nu'u i le filifiliga o sui o le Komiti;

Ina ia mautinoa le fa'atuatuaina, mafai ona tali atu ma le iai o sui mo vaega uma o le afio'aga, e tatau i Fono a Nu'u ona fa'amautinoa e fa'aaogā āiaiga nei e filifili ai sui o le Komiti a le Nu'u mo le Saogalēmū o 'Āiga:

1. E tatau ona fa'amalieina e sui uma āiaiga ua fa'ata'atia mo le lē fa'atino sāuāga;
2. E tatau ona māua'i ma iai le naunauta'iga e tafi'esea sāuāga fa'asaga i tinā ma tama'ita'i ma teine, fa'apea isi vaega e ma'ale'ale le tūlaga, e aofia ai tamaiti, tagata e iai a'afiaga tūmau o le soifua, fa'afāfine, fa'atama ma tagata ua matua le soifua.
3. E tatau ona taga'i ma āmana'ia vaega 'ese'ese uma i totonu o le nu'u ma isi vaega o tagata e māsani ona lē aofia pe āmana'ia, 'olo'o āfāina i sāuāga;
4. E lē tatau ona aofia i ni isi komiti a le nu'u (ina ia 'alofia le āfāina ona o le mamafa o le tele o galuega ma tiute tau'ave).

Matāfaioi fuafuaina mo Komiti a Nu'u mo le Saogalēmū o 'Āiga

Mo le fa'amoemoe o le tāofiga o sāuāga i totonu o 'āiga, o tiute tau'ave nei o le Komiti a Nu'u mo le Saogalēmū o 'āiga:

SITIA LE SILAFIA MA LE MĀLAMALAMA I SĀUĀGA I TOTONU O 'ĀIGA MA AUALA E TĀOFIA AI

Ātina'e agava'a e mafai ai ona fa'atino galuega, ina ia maua e Komiti a Nu'u mo le Saogalēmū o 'Āiga mālosi'aga talafeagai e 'avea ai ma ta'ita'i e una'iina le tete'e atu i sāuāga i totonu o 'āiga, ātina'e a latou taumafaiga e fa'atupuina le silafia ma le mālmalama e uiga i māfua'aga moni, u'una'i ma taunu'uga o sāuāga i totonu o 'āiga, fa'apea ni isi vaega tāua ua o latou mātauina e tatau ona fa'atino i ai se galuega i totonu o o latou nu'u, ina ia tāofia sāuāga i totonu o 'āiga.

Puna'oa: Tagata Galulue Fesoasoani i Nu'u ma Afio'aga e tete'e atu i sāuāga i totonu o 'āiga: Ta'iala mo Talanoaga e fesoasoani i talanoaga ma fefa'asoa'iga e tali atu i sāuāga i totonu o 'āiga i nu'u ma afio'aga i Sāmoa.

AUALA I TOTONU O NU'U MO LE 'AUINA ATU O TAGATA I 'AU'AUNAGA FESOASOANI

'Avea le KNSA o se auala faigōfie e 'auina atu ai tinā ma tama'ita'i ma teine fa'apea 'āiga o mana'omia se fesoasoani i le taimi lava lea po o se taimi i le lumana'i, iā i latou 'olo'o tu'uina atu 'au'aunaga mo tagata a'afia i sāuāga i totonu o 'āiga.

**o le auala faigōfie, o le tu'uina atu lea o fa'amatalaga ma auala e fa'afeso'ota'i ai 'au'aunaga tau sāuāga i totonu o 'āiga, i tagata ta'ito'atasi po o 'āiga, e fai i ai a latou filifiliga.*

VFSC Capacity Building

<p>LĪPOTI ATU MATĀ'UPU TAU SĀUĀGA I TOTONU O 'ĀIGA</p>	<p>Līpoti atu e le KNSA i le Fono a le Nu'u, Komiti o Ātīna'e o le Itūmālō ma Leoleo matā'upu tau sāuāga i totonu o 'āiga, fa'apea ni matā'upu ogaoga tau sāuāga i totonu o 'āiga ua māsalomia i totonu o le nu'u.</p>
<p>OFISA 'OGĀTOTONU MO I LATOU E TU'UINA ATU 'AU'AUNAGA TAU SĀUĀGA I TOTONU O 'ĀIGA</p>	<p>O se tasi o tiute tau'ave o le KNSA, o le fa'ama'oti lea ma fa'amanino i o latou afio'aga so'otaga o 'au'aunaga feso'ota'i i le tāofiga o sāuāga i totonu o 'āiga (fa'atinoga o polokalame fa'atupu silafia po o i latou 'olo'o tu'uina atu 'au'aunaga).</p> <p><i>Puna'oa: Tagata Galulue Fesoasoani i Nu'u ma Afio'aga e tete'e atu i sāuāga i totonu o 'āiga: Ta'iala mo Talanoaga e fesoasoani i talanoaga ma fefa'asoa'iga e tali atu i sāuāga i totonu o 'āiga i nu'u ma afio'aga i Sāmoa.</i></p>

E tāua le ātīna'e o agava'a e mafai ai ona fa'atino galuega ma si'itia le mālamalama o i latou e filifilia e 'avea ma sui o le KNSA a o latou nu'u, ina ia mautinoa e mālamalama 'āto'atoa i o latou nafa ma tiute tau'ave, fa'apea auala e sa'ili atu i ai se lagolago ma se fesoasoani. E mafai ona aofia vaega nei i le ātīna'ega o agava'a o sui o KNSA:

1. Fa'aailoa atu i sui o le Komiti naunauta'iga ma fa'amoemoega o le KNSA fa'apea o latou nafa 'autū ma tiute tau'ave;
2. Si'itia le silafia ma le mālamalama ma fa'amāsani sui i vaega/matā'upu tāua tau sāuāga i totonu o 'āiga. E mafai ona aofia ai vaega nei:
 - Fa'ama'otiina o māfua'aga o sāuāga i totonu o 'āiga ma fa'aailoa manino le 'ese'ese o māfua'aga mai u'una'i ma isi itū 'olo'o fesoasoani i ai;
 - Mālamalamaga i auala 'ese'ese o sāuāga ma itū'āiga o faiga fa'atāutala 'olo'o iai;
 - Mālamalamaga i le ta'amilosaga o sāuāga e tupu i so'otaga fa'atāutala;
 - Fa'ama'otiina ma ia mālamalama i ni isi o manatu lē fa'avaea 'olo'o ta'atele ma ua maua'a i totonu o nu'u ma afio'aga i Sāmoa, fa'apea talamoni e uiga i sāuāga i totonu o 'āiga; Mālamalama ma mafai ona fa'atino itū'aiga auala 'ese'ese o le Puipuiga, Fofō ma le Tali atu i ni mea e tutupu i le lumana'i e pei o: Sāuāga Fa'atino i se Pā'aga Vāvālalata, Sauāga tau faigā 'āiga Fa'atino i Tamaiti, Fa'aaogāina o Sāuāga e Fa'atonu ai Tamaiti.
3. Fa'aailoa Talitonuga Fa'avae o Pūlega Lelei o le 'Auai, Gāoioiga manino, Talimana'o, Fai mea tonu ma Aofia tagata uma, Aogā lelei, Sōloga lelei ma 'āto'atoa, Mafai ona tali atu, ma le Faia o fa'ai'uga e fulisia i ai manatu. E fa'atino e sui o le Komiti vaega tau le pālotaina/filifiliga o le 'au mautofi, fonotaga ma le aofa'i o sui e mafai ai ona fa'atino fonotaga, faiga fa'avae o tupe, fa'atatauga o tupe ma teugātupe, fa'apea nafa ma tiute tau'ave o sui.
4. Ātīna'e e le Komiti a latou lava Ta'iala o Tali Talafeagai i matā'upu e māsani ona tūla'i mai i Sāuāga Fa'atino i se Pā'aga Vāvālalata, Sauāga tau faigā 'āiga Fa'atino i Tamaiti, Fa'aaogāina o Sāuāga e Fa'atonu ai Tamaiti.

Taga'i i le vaega o le "Lagolago mo le fa'aauuina o KNSA" mo fa'amatalaga e uiga i fesoasoani o Tomai fa'apitoa/ātīna'ega o agava'a.

Tāpenaga o Fuafuaga o Galuega mo le Saogalēmū o 'Āiga i Nu'u / Fuafuaga o Fa'atinoga

O le mǎe'a ai o A'oa'oga Au'ilili o le Ātina'ega o Agava'a, e tatau loa i le Komiti ona tāpena sana Fuafuaga o Galuega mo le Saogalēmū o 'Āiga o le Nu'u po o se Fuafuaga o Fa'atinoga. E tatau ona lautele ma au'ilili fefa'asoa'iga i le tāpenaga o Fuafuaga a le KNSA ina ia mautinoa e 'auai 'āto'atoa ma fa'amāoni i ai sui o le komiti.

E fa'ata'atia i le Fuafuaga le va'aiga taula'i, sāvāli, agatausili, fa'amoemoega, matā'upu tau sāvāga i totonu o 'āiga, fa'atinoga e tāofia ai sāvāga i totonu o 'āiga, fa'apea le fa'atinoga ma le mātā'itūina o le fuafuaga. E mafai ona aofia i le Fuafuaga galuega fa'atino a le komiti, mo se vaitaimi e 12 masina.

Taga'i i le Pepa Fa'aopopo 1 'olo'o iai se Ata Fa'ata'ita'i o Fuafuaga o Galuega e mafai ona ta'iala i KNSA i le tāpenaga o a latou fuafuaga o galuega.

E mafai ona galulue fa'atasi le Matāgaluega o Tinā ma Tama'ita'i, Ātina'e o Nu'u ma Afio'aga ma Agafeso'ota'i ma le Ofisa o le Komesina o Sulufa'iga: Ofisa a Sāmoa mo Aiā Tatau a Tagata Soifua, e fesoasoani i Komiti i le tāpenaga o a latou Fuafuaga o Galuega.

Talitonuga Ta'iala Fa'avae

Ina ia mautinoa e feso'ota'i lelei ma talafeagai 'au'aunaga ma polokalame e tu'uina atu ma fa'atino e le KNSA, ua tu'uina atu i lalo talitonuga ta'iala fa'avae e tatau ona tausisi i ai sui, i le fa'atinoga o o latou nafa ma tiute tau'ave.

Talitonuga fa'avae o le 'aua ne'i āfāina. O le sini o lenei talitonuga fa'avae, o le fa'atapula'aina lea po o le tāofiga o le toe āfāina po o le lamatia o se tagata, aemaise lava i latou na āfāina ma ua āfāina i sāvāga i totonu o 'āiga. E tatau i Komiti ona fa'amautinoa e tausisia ma fa'atino le talitonuga fa'avae lenei, o le 'aua ne'i āfāina, i le fa'atinoga o ana galuega. E tūa i taimi uma le fa'amautinoa e lē 'avea ni fa'atinoga e faia i le agaga ia tāofia sāvāga, e o'o ai i se tūlaga e i'u ina si'itia ai le lamatiaga o tinā ma tamaiti. E mana'omia fefa'asoa'iga au'ilili ma mǎe'ae'a ma fa'alāpotopotoga e iai tomāi fa'apitoa fa'apea tagata o nu'u ma afio'aga, ina ia fausia so'otaga māfanafana ma ia fa'ama'oti ma fa'aititia ni lamatiaga e ono tūla'i mai i so'o se taumafaiga e manatu le Komiti e fia fa'atino.

E lē talia Sāvāga. E lē talia e Sāmoa se sāvāga o so'o se itū'āiga i so'o se taimi ma so'o se tūlaga, i totonu o nu'u ma afio'aga, 'aemaise sāvāga fa'atino i tinā ma tama'ita'i ma tamaiti, tagata e iai a'afiaga tūmau o le soifua, tagata e 'ese lagona mai manatu māsani tau itūpā fa'apea tagata ua matua le soifua. E tūa le fa'atino o lenei talitonuga fa'avae e sui uma o le komiti e lē gata i le tau'aveina o o latou tiute, a ia fa'apea fo'i i totonu o o latou 'āiga fa'apea afio'aga.

Talitonuga Ta'iala Fa'avae

la mautinoa e maua le fesoasoani. E iai le manatu, e ono feagai so'o se vaega lava o tagata e aofia i fa'atinoga mo le tāofiga o sāuāga, ma ni tinā ma tama'ita'i ma teine ua o'o i ai (pe 'olo'o feagai fo'i ma) sāuāga, fa'apea ni ali'i 'olo'o fa'atinoina sāuāga. E tāua le mautinoa e sui o komiti, e iai ni fesoasoani talafeagai ma e faigōfie ona maua, e tali atu ai i sāuāga ua tutupu (i totonu o 'āiga, po o le si'osi'omaga o fuafuaina i ai se fa'atinoga mo le tāofiga o sāuāga). Ia fa'apea fo'i ona iai se lagolago mo tagata fa'atino sāuāga, ma ia fa'apea ona fa'aauau lea lagolago i tūlaga uma e mana'omia ai. Taga'i i le vaega o le "Lagolago mo le fa'aauauina o KNSA" mo fa'amatalaga e uiga i fesoasoani o Tomai fa'apitoa/ātina'ega o agava'a, fa'apea auala e mafai ona maua ai fesoasoani tautupe.

la mautinoa e aofia tagata uma. E tatau ona mafai ona 'auai so'o se tagata i fa'atinoga e sāunia e le Komiti. O i latou nei e aofia ai tinā, tama'ita'i, teine, tupulaga talavou, tagata e iai a'afiaga tūmau o le soifua, fa'afāfine, fa'atama, tagata ua matua le soifua, ma isi vaega e lē māsani ona aofia, ma e tatau ona āmana'ia ma fa'atāua o latou mana'oga, o i latou fo'i o tagata soifua.

la mautinoa le saogalēmū ma le āmana'ia o aiā tatau a tagata soifua. E tatau ona fa'amuumua i so'o se taumafaiga o le tāofiga o sāuāga le saogalēmū, ma le maua e tinā ma tama'ita'i o mālosi'aga talafeagai, fa'apea le talitonuga fa'avae, o le aiā tatau a so'o se tinā, tama'ita'i po se teine le maua o se ōlaga e sa'oloto mai sāuāga ma sa'oloto mai le fefe ne'i o'o i ai sāuāga.

la mautinoa e manino 'āto'atoa le mālamalama i itū e una'iina sāuāga i totonu o 'āiga. E tatau ona manino 'āto'atoa sui o le Komiti i māfua'aga ma u'una'i o sāuāga i totonu o 'āiga, fa'apea taunu'uga e mafai ona o'o i ai 'āiga ma tagata tā'ito'atasi. E mafai ona talosagaina se fesoasoani mo le ātina'ega o agava'a o sui o le komiti ina ia mālamalama i itū e una'iina sāuāga i totonu o 'āiga (Taga'i i le vaega o le "Lagolago mo le fa'aauauina o KNSA" mo fa'amatalaga e uiga i fesoasoani o Tomai fa'apitoa/ātina'ega o agava'a).

Lagolago mo le fa'aauauina o KNSA

E matuā tāua ma mana'omia le tu'uina atu o fesoasoani feso'ota'i ma talafeagai e lagolagoina KNSA i le fa'atinoga o a latou taumafaiga e tāofia sāuāga i totonu o 'āiga. Ina ia aogā lelei, e tatau ona aofia vaega uma nei i fesoasoani mo KNSA:

- Fesoasoani fa'apā'aga mo fa'atupega ma puna'oa mo galuega fa'atino;
- Fesoasoani faufautua mo sui o le komiti o lamatia i le ono fa'atino o āmioga sāuā;
- Fesoasoani mo “avefu'a/siamupini i totonu o le nu'u/komiti” e mafai ona una'iina fa'atinoga ma 'āmatalia suiga;
- Fesoasoani mo polokalame o a'oa'oga mo isi uma tagata o le afio'aga.

O itū'āiga fesoasoani 'olo'o maua mo KNSA e aofia ai fesoasoani o TOMAI FA'APITOA/ĀTĪNA'EGA O AGAVA'A ma FESOASOANI TAUTUPE.

Tomai fa'apitoa/ātina'ega o agava'a

<p>MATĀGALUEGA O TINĀ MA TAMA'ITA'I, ĀTĪNA'E O NU'U MA AFIO'AGA MA AGAFESO'OTA'I (MWCSO), TO'OMAGA MO Ē PUAPUAGĀTIA SAMOA (TO'OMAGA)</p>	<p>Fesoasoani i KNSA i le fa'atupuina o le silafia e uiga i le tāofiga o sāuāga i totonu o 'āiga. E lē gata i lea, fesoasoani i le ātina'ega o Fuafuaga o Galuega mo fa'atinoga a le KNSA mo tausaga ta'itasi i le tāofiga o sāuāga i totonu o 'āiga. E mafai ona tu'uina atu galuega fa'atino ua aofia nei i Fuafuaga o Galuega a le MWCSO, e fa'atino e le KNSA.</p> <p>MWCSO Contact: 27752 27753</p> <p>SVSG Contact: 800-7874 25392</p>
<p>OFISA O LE KOMESINA O SULUFA'IGA: OFISA A SĀMOA MO AIĀ TATAU A TAGATA SOIFUA</p>	<p>Fesoasoani i KNSA i polokalame fa'atupu silafia tau aiā tatau a tagata soifua</p> <p>OMBNHRI Contact: 25394 23317</p>
<p>FAATAUA LE OLA (FLO), SALVATION ARMY, SOULTALK</p>	<p>Fesoasoani i KNSA i polokalame faufautua i matā'upu e pei o le 'ava mālosi ma le pūlea o le ita, tāofiga o le pule i le ola.</p> <p>FLO Contact: 800-5433</p> <p>SALVATION ARMY Contact: 8400666</p> <p>Soul Talk Samoa Trust Contact: soultalksamoa@gmail.com</p>

<p>FA'ALĀPOTOPOTOGA MO LE SOIFUA MĀLŌLŌINA O 'ĀIGA SĀMOA (SFHA)/ METI</p>	<p>Fesoasoani i KNSA i polokalame o aiā tatau i soifuaga fānau manuia, soifuaga ma so'otaga māloloina lelei</p> <p>SFHA Contact: 26929 26549</p> <p>METI Contact: 30550</p>
<p>OFISA O LE PULE FA'ATONU (OOTR)/ MATĀGALUEGA O FESO'OTA'IGA MA FA'AMATALAGA TELEVAVAVE FA'AONAPŌNEI (MCIT)</p>	<p>Fesoasoani i KNSA i le saogalēmū o le fa'aaogāina o tekonoosi</p> <p>OOTR Contact: 30282</p> <p>MCIT Contact: 26117 8426117</p>
<p>MATĀGALUEGA O TUPE (MOF)/FALETUPE TŪTOTONU O SĀMOA (CBS)</p>	<p>Fesoasoani i KNSA i polokalame fa'atupu silafia i fa'atatauga o tupe ma le pūlega o tupe 'aemaise lava pe 'āfai ua iai ni tupe a KNSA e fa'atino ai galuega</p> <p>CBS Contact: 34100</p>
<p>TALOFA KIDS</p>	<p>Fesoasoani i KNSA e si'itia le mālmalama i fa'amanuiaga fa'avae mo le tamaitiiti ma auala fa'amālosi'au o le tausiga o fānau</p> <p>TALOFA KIDS Contact: 7241350 hello@talofakids.com</p>
<p>MATĀGALUEGA O FA'AMASINOVA MA LE FA'AFOEINA O MATĀ'UPU TAU FA'AMASINOVA (MJCA)/ MATĀGALUEGA O LEOLEO MA AUAUNAGA TAU FALEPUPI (MPPS)</p>	<p>Fesoasoani i KNSA i polokalame fa'atupu silafia i auala e maua ai fa'amasinoga</p> <p>MJCA Contact: 22672 53514</p> <p>MPPS Contact: 22222</p>
<p>NUANUA O LE ALOFA (NOLA)</p>	<p>Fesoasoani i KNSA i polokalame fa'atupu silafia e uiga i aiā tatau a tagata e iai a'afiaga tūmau o le soifua, 'aemaise lava i itū e feso'ota'i ma le tāofiga o sāuāga</p> <p>NOLA Contact: 25243 21147</p>

Auala o fa'atupega

<p>OFISA O ITŪMĀLŌ</p>	<p>Fesoasoani i KNSA i le tu'uina atu o tupe e fa'atino ai polokalame fa'atupu silafia ma taumafaiga ua fuafuaina e le KNSA</p> <p>MWCSD fesili mo le telefoni e fa'afeso'ota'i ai le Ofisa o le Itūmālō.</p>
<p>MWCSD</p>	<p>Fesoasoani i KNSA i le tu'uina atu o tupe e fa'atino ai polokalame fa'atupu silafia ma taumafaiga ua fuafuaina e le KNSA</p> <p>MWCSD Contact: 27752 27753</p>
<p>CIVIL SOCIETY SUPPORT PROGRAMME (CSSP)</p>	<p>Fesoasoani i KNSA i le tu'uina atu o tupe e fa'atino ai polokalame fa'atupu silafia ma taumafaiga ua fuafuaina e le KNSA</p> <p>CSSP Contact: 24617</p>
<p>OFISA O MĀLŌ 'AUFA'ATASI – UNWOMEN, UNFPA ETC.</p>	<p>Fesoasoani i KNSA i le tu'uina atu o tupe e fa'atino ai polokalame fa'atupu silafia ma taumafaiga ua fuafuaina e le KNSA</p> <p>UNWomen UNFPA UNICEF UNDP One UN House Tuanaimato</p>
<p>OFISA O HAI KOMESINA/AMEPASA – AUSTRALIA, JAPAN, NEW ZEALAND, UK</p>	<p>Fesoasoani i KNSA i le tu'uina atu o tupe e fa'atino ai polokalame fa'atupu silafia ma taumafaiga ua fuafuaina e le KNSA</p> <p>Australia – Beach Road, Apia New Zealand – Tamaligi United Kingdom – Tamaligi Japan – SNPF Plaza Level 2</p>
<p>SA'ILIGĀTUPE A LE KNSA</p>	<p>‘Āmatalia e le KNSA ana ia lava tumafaiga sa'ili tupe e fesoasoani i ana polokalame fa'atupu silafia ma taumafaiga ua fuafuaina e le KNSA</p>

Pepa Fa'aopoopo 1: KNSA Fuafuaga Pepa Fa'ata'ita'i

SINI AUTŪ 1 FA'ALAUILOA – SI'ITIA MA FA'AAUUAU'INA FA'ALAUILOA I MAFUA'AGA O SĀUĀGA					
Fa'afitauli	Mafua'aga	Fōfō	Fa'atinoga	Taimi	Meatotino mo'omia
E mana'omia e ulugalii talavou le lagolagosua ona o le tele o taimi o latou e misa	E le lava le malamalama i le va o le tasi ma le isi ona o le faanatinati e faaiipoipo	Aso tatalo/ Fono mo ulugalii talavou e taula'i i mafutaga lelei	Ulugalii talavoa Pa'aga: MOH, METI	2021	\$\$ mo nofoaga ma taumafutaga
Sāuā'ina o i latou e iai a'afiaga tumau o le soifua	E le lava le malamalama a tagata i manaoga a i latou o lo'o iai a'afiaga tumau o le soifua	Faia faalauiloa e mo le silafia e aiga ma tagata o le nu'u manaoga ma auunaga mo'omia mo i latou e iai a'afiaga tumau o le soifua	Nu'u atoa Pa'aga: NOLA, SENESE, Blind Association	2021	\$\$ mo nofoaga ma taumafutaga Pepa faalauiloa
SINI AUTŪ 2 A'O'A'OGA – SI'ITIA LE MALAMALAMA O SUI AUAI O LE KNSA I AUALA TALAFAEGAI E TAOFIA AI SĀUĀGA I TOTONU O AIGA F.T. o le tu'uina atu lea o fa'amatalaga ma auala e fa'afeso'ota'i ai 'au'unaga tau sāuāga i totonu o 'āiga, i tagata ta'ito'atasi po o 'āiga, e fai i ai a latou filifiliga.					
Fa'afitauli	Mafua'aga	Fōfō	Fa'atinoga	Taimi	Meatotino mo'omia
E leo lava le silafia e sui o KNSC i mafua'aga ma auunaga e fesoasoani atu i a i latou o lo'o sāuā'ina	Tele o aiga e leo iai se faasoaa i faafitauli	Faia aoaoga mo sui auai o KNSC e faamatala ai mafua'aga o sāuāga	KNSC Pa'aga: NHRI, FLO, MJCA, SFHA, MPPS, Talofa Kids, Salvation Army	Me 2021	\$\$ mo nofoaga ma taumafutaga
Le gafataulima le tau o le soifuga ona o le uti'uti o le fa'asoa	E leo lelei le faasoaa'ina o tupe maua. Tele o taimi e alu tupe i mea lē tatau pei o le nigo ma le ava malosii	Faia aoaoga mo le faasoaa'ina tatau o tupe	Aiga Pa'aga: Central Bank of Samoa	Aokuso 2021	\$\$ mo nofoaga ma taumafutaga Pepa faalauiloa

SINI AUTŪ 3					
PULEGA LELEI – FA'AMALOSIA LE MALAMALAMA I FAIGA PULEGA LELEI MO SUI AUAI O KNSC INA IA FAAMAUTINOA LE LAGOLAGO O SUI E TAOFI SĀUĀGA I TOTONU O AIGA					
Fa'afitauli	Mafua'aga	Fōfō	Fa'atinoga	Taimi	Meatotino mo'omia
Manaomia le toe iloilo'ona o faiga fa'avae a le nu'u ina ia aofia ai faasalaga mo i latou e faia Sāuāga	E le lava le finagalo fa'apolokiki, ta'ita'iga lelei, ma le fa'amaoni mai ta'ita'i i totonu o nu'u	Atina'e faiga fa'avae ina ia aofia ai faasalaga mo i latou e faia Sāuāga.	Fono a Nu'u KNSC Pa'aga: NHRI, MWCSO, OAG, Konesale	Me - Iulai 2021	\$\$ mo nofoaga ma taumafutaga Konesale
SINI AUTŪ 4					
ATINA'E – SI'ITIA MA FA'AAU'AU LE MAUA O AVANOA MO LE ATINA'E'INA O NUU MA AFIOAGA					
Fa'afitauli	Mafua'aga	Fōfō	Fa'atinoga	Taimi	Meatotino mo'omia
Lē lava avanoa mo le nu'u e maua ai tupe	E lē o lava avanoa e tu'u'ina atu e le Mālō e faaoga atoatoa ai tomai a tagata ma lē lava polokalame e siitia ai le tomai o tagata o le nuu	Atia'e ma fa'atino polokalame/a'oga mo tagata nu'u i matata eseese e pei o le lomitusi elei ma e tata i le Mālō ona lagolago ma fa'alauiloa lea tulaga.	Tupulaga talavao e leai ni faigaluega Pa'aga: VFSC, Fono a Nuu, Mālō	Faa'auau	\$\$ mo nofoaga ma taumafutaga

Pepa Fa'aopoopo 2: Iloiloga & Mata'itu'ina o Galuega Pepa Fa'ata'ita'i

SINI AUTŪ	GALUEGA FA'ATINO	FUA FA'ATATAU	FAAGASOLOGA O GALUEGA			TAUNU'UGA
			Mae'a	Faaauau	Tolopo	
Si'itia le malamalama o ulugalii talavou i mafutaga malolo'ina	Faia faalauiloa mo ulugalii talavou	2 aoaoga i totonu o le 12 masina	1 ua faatino			Fa'atupula'ia le silafia i le va o ulugalii talavou i auala e fa'atuma'ina ai mafutaga lelei f.t. feso'ota'iga lelei ma isi.
Taofi Sāuāga ma si'itia le malamalama i manaoga o i latou e iai aafiaga tumau o le soifua	Faia faalauiloa i manaoga o i latou e iai aafiaga tumau o le soifua aemaise mo aiga o lo'o iai tagata e iai aafiaga tumau o le soifua	1 i le tausaga			✓	Manaomia ona feso'otai ma NGO
Si'itia le malamalama i mafuaaga o Sāuāga	Faia aoaoga mo sui auai o KNSC i mafuaga o Sāuāga	1 i le tausaga		✓		Fa'ateleina le malamalama i mafua'aga o le fa'atupuina o Sāuāga i totonu o aiga o sui o le KNSC
Si'itia le malamalama i auala aoga e paketi ai	Faia faalauiloa ma aoaoga mo aiga i le faasoatatau o tupe	1 i le tausaga			✓	Manaomia na feso'otai ma pa'aga e faatino le galuega
Iloilo faiga fa'avae	Aumai se konesale e iloilo'ina faiga faavae	Mae'a le iloilo'ina o faiga faavae ia Aokuso 2021	✓			Mae'a ona iloilo faiga faavae ia Tesema 2021
Increase employment opportunities for unemployed	Faia polokalame mo le faiga o elei	Faa'auau		✓		E le'i faia lava ma fa'atino polokalame. Fono a Nuu e saili fesoasoani mai le Mālō

IULAI 2022

x x x x
x x x x
x x x x
x x x x

Fa'avaeina o se Komiti a le Nu'u mo le Saogalēmū
o 'Āiga i lo outou Afio'aga

TA'IALA

**Ofisa o le Komesina o Sulufa'iga, Ofisa mo Aiā Tatau a
Tagata Soifua, Sāmoa**

SNPF Plaza Level 2, Savalalo

PO BOX 3036

(+685) 25394

info@ombudsman.gov.ws

www.ombudsman.gov.ws